

DE DIVINATIONE PER SOMNUM.



Divinationem quæ per somnum fit, quæve ab ipsis contingere dicitur somnijs, neque facile est spernere, neque rursus illi omnino fidem præstare. Quod enim omnes, aut plures aliquam habere somnia significationem arbitrantur, tanquam ab experiētia dictum, fidem facere potest: & alioquin de nonnullis per somnia esse diuinationem non est incredibile. Rationem enim quandam id habere videtur. idcirco de reliquis etiam somnijs similiter decernere quispiam posset. Quia autem nulla ratione constans intercedere videtur causa propter quam
 10 fiant, id profecto illis fidem non præstare facit. Nam Deum quidem somnia mittere, præter id quod ratione caret, vt non optimis & prudentissimis, sed cuius est populo illa mittat, absurdum etiam esse videtur. Deorum autem sublata causa, aliarum certe nulla ratione constare videtur. Primam enim originem reperire cur nonnulli præfagiant de ijs qui ad Herculeas degunt columnas, aut ad Borysthenem, nostræ profecto mentis superat captum.



20 Ost libellum de somnijs, quem nuper explicauimus & interpretati sumus, philosophus commentariolum de diuinatione per somnia, statim subiungit. nam illis intercedentibus plerumque quid nobis posthac vel agendum vel declinandum sit præmonemur: coniectatiq; sæpius valemus de futurorum uentis quæ ad nos resq; nostras pertinent, diiudicare. Hanc autē dicit ex somnijs diuinationē neq; penitus esse contēnendā, veluti nihil de futuris portēdentē. nā tum experientia ipsa nos docet pleraque nonnullis præcedentibus signis hominibus contigisse: tum in huiusmodi re omnium ferē hominum cōstans est cōsensus. Vniuersalis autē fama, Hesiodo teste, haudquaquam est contemnen-
 30 da. Dei enim quædā vox esse censetur. Neq; penitus igitur inquit negligenda esse somnia, neq; rursus illis omnimodam præstandam esse fidem: aut credere, quoniā in confessis est nonnulla diuinationem habere somnia, idcirco omnia quippiā præmōstrare. in illis namq; aliqua intercedere potest ratio: veluti in genere somniorum quæ naturalia appellantur, corporisq; morbos & incolumitates præmō-
 40 strare valent. In omnibus autem quęcunq; somni tempore viderint homines, similem subesse rationis modum haudquaquam verisimile esse videtur. Nam ad Deum, inquit, referre somnia, illique horum causas assignare, cum ratione carere videtur, naturam scilicet diuinam, quæ in se cōuersa, se solam intelligit & videt, cum sola sit semper intelligens & intellecta: ad huiusmodi friuola, fragilitatisq; humana plena negotia demittere: tum absurdū esse & indecens, deū fatuis plerisq; & mēte captis præmonstrantia mittere somnia, quod ferē accidere percipitur: prudentibus autem viris & optimis nihil per somnia significari. Semota autē & seiugata diuina causa, nihil sanē de facili reperiri potest cui merito id muneris possit ascribi. Nam quosdā præmonstrantia videre somnia de ijs qui in extrema occi-
 40 dentis degūt plaga ad Gaditanum oceanū, Herculeasq; colūnas, vel de ijs qui in vltimo Ponti Euxini habitant sinu, Borysthenēq; colunt siue urbem, seu insulam: maius profecto esse videtur & occultius q̄ vt humana prudētia, mentisq; nostræ discursu, illorū principia & causæ rite percipi & cōperiri possint. Quibus ex verbis Aristoteles, etsi nō omnia, quędā tamē diuina esse somnia, quę supra humanū mētis captū quippiā præmōstrare valeāt, clarissime voluisse videtur. Quorū licet ignorētur causę, nō tamen ideo sunt abiicienda, aut diuini cuiusdā vigoris expertia esse illa existimandū est. Maxima namque pars, de illius sentētia, eorum quę scimus, minima est eorum quę ignoramus. Quo in loco obiter mihi cum pleraque succurrant quæ hac de re apud varios rerum scriptores literis commendata lecti-
 40 tauī, quæ videlicet quibus veraciter somni tempore fuere prædicta, quātūq; ars ipsa medica somniorum profecerit visis: tum id maxime quod Plinius secūdus vir alioquin huiusmodi in rebus haudquaquam superstitiosus & credulus, in xxv. naturalis historiæ commentario memoriæ prodidit: quod quia cum pulchrum & scitu dignum est, tum Aristotelis verbis hoc in textu q̄ accommodatum esse

Hesiodus.

Herculeæ col-
lumnæ.
Borysthenes
insula.Plinius secū-
dus.

Cynorhodos.

Cur simplicioribus diuina cernatur somnia.

videatur, illius apponere verbis decreui. Scribens enim de herbis quibusdam, isthæc ad literam subiungit. Alias inuenit casus: alias (vt vere dixerim) Deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pauorem aquæ, potusq; omnis afferens odiū. Nuper cuiusdam militantis in prætorio mater vidit in quiete, vt radicem siluestris rosæ, quam cynorhodon vocant, eblanditam sibi aspectu pridie in fructo, mitteret filio bibendam in lacte. In Lusitania res gerebatur Hispaniæ proxima parte: casuque accidit vt milite à morsu canis incipiente aquas expauescere, superueniret epistola orātis vt pareret religioni: seruatusq; est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentauit. Hæc ille. Ex quibus profecto diuina quædam esse vult somnia, quæ pro absentibus interdum videantur, abstrusas habentia causas, quas humanus vestigare non potest animus: vt hoc etiam in loco fatetur Aristoteles, quæ Deum ipsum præmonstrare, vir religionem potius negligens quàm admirans, manifeste confessus est. Cur autem diuina isthæc somnia cuius è populo potius, id est simplicioribus appareāt q̄ prudentibus (quod absurdum in litera dixit Aristoteles) haudquaquam perscrutāti ratione carere videbitur. Missa enim facio illa nunc, q̄ simpliciores diuinæ naturæ cum propinquiores tum participabiles magis iure esse perhibētur: cum ij ad diuinum capiendum admittendumq; lumen sint aptiores, vt sacræ testantur literæ, cum dicitur, Qui abscondisti hæc à prudentibus, & reuelasti ea paruulis. & quòd humana prudentia si ad deum conferatur, desipientia potius quàm prudentia appellari debet, & q̄ illi quos quasi insanos & stultos quondam neglexit mundus, diuinorum reuelationem mysteriorum habere meruerunt, iuxta illud. Nos insensati vitam illorum reputabamus insaniam, & finem eorum sine honore. & rursum, Annunciauerunt opera dei, & facta eius intellexerunt. Vt hæc inquam missa faciamus omnia, non ab re sanè esse videtur, humanam prudētiam experientijs actionibusq; immeritam humanis, ad diuina recipienda somnia minus habilem & aptam videri: quæ solutus quodammodo animus, nihilq; cum vitæ illius specie agens quæ sibi cum corpore est communis, sed in separabili illa permanens vita, suscipere nimirum & clare cernere censetur: quid humilioribus plerūq; occultis euenisse causis liquidò est animaduersum. Cæterum de his aliàs plenius, si qua dabitur posthac occasio, nunc ad Aristotelis literam reuertamur.

Somnia igitur vel causas esse vel signa eorum quæ fiunt, vel accidentia quædam necesse est, vel omnia, vel de ijs quædam, vel vnū tantummodo. Dico autem causam quidem, vt lunam quòd sol defectum patiatur: vt defatigationem febris. Defectus vero signum, q̄ subitidus. Linguae autem aspredinem, ipsius febris. Accidens vero, quòd deambulante quopiam deficiat Sol. Neque enim signum defectus hoc est, neque causa: sed neq; defectus deambulationis. Quapropter accidentium nullum neque semper fit, neq; magna ex parte. An igitur somniorum alia quidem sunt causæ, alia vero sunt signa eorū quæ corporibus contingunt? Elegantes nanque affirmant medici magnopere conuenire somnia obseruari. Et profecto ita existimare conuenit illis etiam qui artes exercent, & aliquid disquirunt, & philosophantur, eæ etenim quæ interdum fiunt motiones, nisi grandes fuerint & præualidæ, latere planè solent, si maioribus vigilantium motibus comparentur. Somni autē tēpore cōtrario se habent modo. Parui nanq; motus, magni esse videntur. Palàm autem id est ex ijs quæ in somnis plerūq; contingunt. Modico enim auribus percepto strepitu, fulmine ex tonitruis appeti se existimant: minimaq; destillante pituita, mel & dulces se degustare sapes. Atque etiam per ignē incedere, vehementerque calefieri, leui calore quasdem corporis partes incessente. Quæ tamen experrecti hoc se habere modo manifeste deprehendunt. Quare cum debilia omnium sint initia, manifestū sanè est quòd morborum etiā, aliarūque passionum quæ in corporibus fieri debent. Palàm igitur est q̄ isthæc ipsa in somnis necessario illustriora sunt, q̄ vigiliæ tēpore.

Posteaquā in huius commētarioli proœmio dixit Aristoteles incredibile non esse penitus circa somnia nonnullam diuinationem versari: diuinaque etiam quædam esse potius tetigit quàm explicuit somnia: hoc in loco, vbi libelli huius incipit tractatus, de naturalibus volens recensere somnijs, docereque quonam modo in ijs naturales quædam animaduertantur præfensiones, necessaria quadam diuisionis regula huiusmodi omnia comprehendere nititur somnia: dicitque illa necessario vel esse causas eorum quæ fiunt, vel signa, vel accidētia quæ fortuito eueniunt, vel omnia simul hæc, vel horum quædam, vel vnum tantummodo. Statimque quid per causam, & signum & accidens intelligere velit, clarissimis ostendit exemplis: lunam dicens solis defectus esse causam, cum inter conspectum nostrum & solis corpus mediam sese obijcit. ipsa autem astri, id est lunæ subingressio, solis defectus signum sanè esse censetur. Cum enim illam ad subingressum accedentem cōspicimus, futurum solis defectum certissime præcognoscimus & pronosticamus. Similique modo vehementem corporis defatigationem, febriendi cuiusdam causam fuisse dicimus. ex illa enim commoti & inflammati humores, spiritus naturam in vniuerso corpore, præcipueque circa cor accenderunt: quæ sanè rem febrem postea consequi necesse est. Linguae vero aspredinem, febris esse signum dicimus. namque cum ab illius extraneo calore per vniuersum corpus humiditates absumentur & intereant, in lingue sanè substantia, quæ suapte natura humida est, aspredinem apparere illam vero consentaneum est. Accidens autem dixit esse quod ambulante quopiam sol defectum patiat, vel quod deficiente sole deambulet quispiam. vtrūque enim vtriusque fortuitum esse accidens dicitur. quam accidentium naturam neque semper fieri asserit: neque ut plerūque & in pluribus: sed videlicet ut in paucioribus, & raro. His decursis prosequitur philosophus dicens quod somniorum quidē alia sunt causæ, alia vero signa. Et causæ quidem illa censentur esse somnia, quæcumque cum apparent, cogitatuam excitant & admonent nostram ad aliqua perficienda exequendaque opera: admonetia scilicet nos priorum quorūdam. Quid autem istuc esse dicatur, paulo post ab ipso cognoscemus. Signa autem illa sunt somnia quæ passiones quasdam affectionesque corporeas vel animales nobis proponere & præmonstrare videntur. omnia autem ista (ut à principio diximus) de naturalibus philosophus cōnumerat somnijs, de quibus plurimus illi hoc in loco est sermo. Quamobrem subdit expertos & elegantes medicos commonere nos ut somniorum indicia & præmonstrationes diligenter obseruemus, illisque mentem adhibeamus. ex illis namque plurima morborum genera quæ instare censentur, pronosticati, paruo negotio illa declinare poterimus. Id autem rationabile dicit esse ab ijs considerari disquirique artificibus qui in arte sua & discurrere valent, & de quopiam etiam philosophari, id est ratiocinatione & discursu vti, causasque perquirere possunt: qualis profecto artifex medicus esse dicitur ille, qui & elegans sanè est, & in philosophiæ gremio enutritus. Quæ res non de solis etiam intelligi potest medicis, sed de quibusuis artificibus, qui & rite aliquid perscrutantur, & circa quippiam recte philosophari possunt. Subdit postea philosophus cur somnijs mens in huiusmodi rebus est adhibenda. nam licet eæ corporeæ præmonstrationes inter vigilandum etiā fieri censeantur, non tamen propter excellētes vigiliarū diurnos motus, vehemētēque sensuū operationes, bene comprehendi & animaduerti possunt: quæ tamen somni tempore, cū quiescunt silentque omnia, sensusque ipsi feriantur & otium agunt, insigniter mouere & præsignare valent. quam rem clarissimis statim declarat exemplis, ostendens sanè quietis tempore paruas quasdam motiones existimari & videri ingentes & magnas. Paruus enim, inquit, strepitus stertēti iuxta aures factus, imaginationē illi fulminum & præfentiū efficit tonitruorum: modicaque pituitæ stilla in gustatus sensiterium colliquata, saporis opinionem, cum dulcis, tum amari, qualis descendens fuerit humor nimirum, dormienti obijcit. Similique modo si dormiens quispiam calidas admodū corporis quasdam habuerit partes, igne sanè torret, aut vehementius calescere per somnum videbitur. Quæ tamen omnia experrecti & a somno surgentes exilia & modica fuisse animaduertent. Ist hæc autē parua, inquit, & exilia quæ somni tempore videtur magna, præfensiones nimirum esse possunt & præmonstrationes cū futurorū morborū, tum passionū quarūdam & affectionū quæ in corporibus fieri debent. Omnium enim istorū, sicut aliarū etiā rerū, parua profecto & exilia sunt initia, quæ vigilantes (ut diximus) latent, dormiētes vero latere non possunt. Præfagire igitur in ijs cōtingit somnijs non nihil eorū quæ ad corpus pertinere videtur. neque hoc ab re. nihil enim subito fieri cōfetur, & quod non adumbrata quodammodo sui aduentus præmittat indicia. Quod nobis etiā manifeste aliquādo contigisse meminimus. ab hinc enim sex annos cū periculo se agrotavi, prius quàm in id incidissem malū, sæpius per quietem videbar per cœnosa quædam & maleolentia loca laboriose admodum ambulare. Crassi enim (ut arbitror) & glutinosi necnon corrupti humores, qui illius nimirum causæ fuerunt morbi, hæc sui indicia somni tempore præmonstrabant. Huiusmodi autem somnia nos medici obseruare & animaduertere iubent, ex quibus futurarum prognostica constitutionū circa corpora paruo negotio animaduerti possunt.

AT vero nonnulla in somnis apparētium fantasmatum, propriarum unicuique operationum esse causas, haudquaquam ratione caret. Quemadmodum enim cum agere quippiam debemus, aut in ipso sumus opere, aut etiam id iam peregimus, per recta plerumque

somnia in illis versamur, & agimus, quoniam à diurnis initijs præparatus existit motus: ita rursus necesse est eas quæ somni tempore fiunt motiones, diurnorum plerunq; operum esse principia, propterea q̄ illorū cogitatio nocturnis imaginibus iam est præuēta. Et hoc certe modo somniorum nonnulla & signa & causas esse contingit.

Postquam in ijs quæ retro dicta sunt ostendit philosophus q̄ nonnulla somnia, eorum quæ in corpore fiunt futuraq; sunt, signa existunt & indicia: hoc in textu sanè declarat quomodo somnia nonnullarum etiam operationum quæ interdum fiunt, hominibus sunt causæ. illius autem ratio hoc procedit modo. Sicut enim, inquit, facturi quippiam, aut in opere existentes, aut post cōfectā etiā rem, nonnunquam somnare videmur ea quæ fecimus, vel factitamus, & in illis recte versari, quia videlicet mens ipsa commota & veluti manu deducta à vigilantibus curis, ea nimirum somni tempore cernit quæ vigilando quispiam agit, vel operatus est: ita sæpius necesse est contingere vt motus qui in somnis fiunt, nonnullarum sint operationum principia & causæ, quæ interdum vigilando postea agunt homines. Quæcunq; enim in somnis apparentia cogitationem mouerint, & ad opera quæpiam excitauerint, quorundam memoriam præteritorum excitantia: isthæc nimirum experrectos mouent & excitant, & ad illa sæpenumero perficienda compellunt. Huiusmodiq; somniorum genus in causarū numero non ab re ponendum esse ducimus. Quemadmodum enim vigilantes sæpius aliquid cogitamus, quod sanè nobis in causa est vt quippiam postea faciamus, vel aliquid inueniamus: ita etiam somni contingere tempore est existimandum. Cogitatio enim tunc otium agens, ex imaginibus quas in corde repositas cernit, aliud quippiā imaginatur: à quo certe accidit vt illud postea à nobis efficiatur: dicereq; tunc solent homines q̄ cōfecti operis illius causa, id quod pridie viderant, fuit somniū. Quod autē ab alijs quibusdā alia plerūq; imaginari excogitariq; cōtingat, palā certe est. Sepi⁹ enim lyrā inspiciēs quispiā, de lyrico, verbi causa Socrate, cogitare cœpit: à qua rursus cogitatione ad aliā sanè deducitur, posteaq; ad aliam. Lubrica enim ad multa & bene agilis est cogitatio, à qua sæpenumero quietis tempore admoniti & excitati, vigilantes postmodum illius ductu multa facere aggredimur. Vt autē ad summā dicatur, & breuiter vniuersa cōcludatur ratio: vt operationes & actus diurni somniorum plerunq; sunt causæ, & verum est id quod dictum est,

Omnia quæ sensu voluntur vota diurno,

Tempore nocturno reddit amica quies:

ita nihil prohibere censendum est nonnulla in somnis fantasmata diurnorū causas esse operū. Hæc autē cōuenit & par est dicere de ijs operibus quæ in arbitrio sunt nostro, & quæ nō diu post fieri debēt.

Verum plurima fortuitis similia habentur, illaque præcipue omnia, quæ remota sunt, & quorum in nobis nullum est initium: vt de bello nauali, & de ijs quæ procul fieri cōtingit. De ijs enim eodem se habere modo par est, ac si quopiam aliqua de re memorāte, id ipsum fieri cōtingat. Quid enim prohibet sic se habere in somnis? quinimo multa eiusmodi incidere veri est simile. Quemadmodum igitur de aliquo meminisse, neque signum est, neque causa vt ille superueniat: ita somniū, illius quod euenit, neque causa est, neq; signum, sed casus. Quamobrem somniorum multa non eueniunt. Fortuita enim neque semper, neque magna ex parte fiunt.

In retro dictis à philosopho ostensum est, vt vidimus, quænam somnia ad causarum genus referri possunt eorum quæ à nobis postmodum factitantur: quæve futurarum rerum quæ ad corpus nostrum pertinere censentur, signa esse dicantur. Hoc autem in loco de somnijs loquitur Aristoteles, quæ accidentia quædam & casus siue fortuita esse asseuerat, dicitq; plurima somniorum ita cerni: huiusmodiq; vocat somnia remota, quoniā ab alijs fiunt & visuntur, & in nostra omnino nō sunt potestate, disiunctamq; à nobis rebusq; nostris habere videtur rationem. Quid enim ad nos pertinere videtur, aut quodnam futuræ rei principium in nobis reperiri potest, bellum (verbi causa) nauale in Helleponto abhinc duos mēses futurum esse, posito q̄ id quispiam somni tempore visus sit videre, instructasq; in Helleponto concurrere classes somniauerit: quæ res postea vt visa fuit euenit? Aut

etiam si quippiam non clare & manifeste cernatur, sed per ænigmata: Dico autē ænigmata, cum inuolucris quibusdam nocturna obducuntur visa, & aliud ab alio euenire censetur: quorum explicatio nem interpretationemque visorum, ipsi somniorum sanè profitentur interpretes. Verbi causa quidam per quietem vidit à scœmina sibi quadam melopepones dono dari, tenues quidem & oblongos, verum in scorpionum caudas desinētes. Accidit autē paucos post dies ab huiusmodi somnio, illum à visa per somnum muliere contumelia quadam & dolore affici. Ex quo verisimiliter apparere potest, hoc ex somnio aliud per aliud præmonstratum fuisse, si quidem prædictum fuisse quippiam existimandum est. Aliud enim melopepones ab eo qui insequutus est dolor, proculdubio esse censetur. Quibus autē accidentibus assimilentur somnia, manifeste declarat Aristoteles, quod ijs videlicet quæ raro admodum euenire solent. verbi gratia si quopiā de re quapiam considerante & cogitante, illa postea ut cogitata, fuit euenire dicatur. Casu enim & fortuito id manifestissime contingere videtur. Similique modo si ego (verbi gratia) amici cuiusdam absentis meminerim, & ille ad me eadem accedat hora, casus profecto & fortuitum quiddam esse censetur. nulla enim subest causa, quogiam ego illius memini, ut ille ad me accedere debeat. Ita si ego (verbi causa) naualem in Hellesponto fieri pugnam somniauerim, vel huiusmodi quippiam, non idcirco naualis consequuta est in Hellesponto pugna: aut meū præcurrens somnium illius fuisse causam est existimandum, sed casu & fortuito nimirum ista euenisse censetur. Et quoniam somniorum pleraque huiusmodi esse comperiuntur, & accidentibus assimilantur talibus, idcirco illa ut videntur non euenire dicit Aristoteles.



Quoniam autem quoniā nonnulla etiam somniāt animalia, à deo certe missa non erunt somnia, neque huius gratia fiunt, sed dæmonia sanè erunt: si quidem natura dæmonia est, non diuina. Huius autem rei signum est, quod infimo genere homines futura præuidere possunt, & recte somniare, tanquam non mittente deo: verum ij quorum natura quasi garrula est & melancholica, varias sanè cernunt visiones. Cum autē multiplicibus variisque moueantur motionibus, plerunque assequuntur, ut nonnulli contendentes rapiunt. Quemadmodum enim vulgo dicitur, si multa iacias, aliās aliud iacies: ita in ijs istuc accidit. Quod autem pleraque somniorum non eueniunt, nullum est inconueniens. Neque enim signorum quæ in corporibus sunt, neque etiam cælestium, ut imbrium & ventorum. Si enim alius valentior hoc acciderit motus, à quo cum fieri deberet, factum est signum, non fit. Multaque præterea recte cōsulta eorum quæ fieri expedit, incassum ceciderunt propter alia præstātiora initia. Denique non omne fit quod fieri oportebat, neque idem est id quod euenturum est, & id quod est futurum: sed nihilominus prima initia dicendum est esse à quibus aliquid non est confectum, & quod signa nata sunt isthæc esse quorundam quæ facta non sunt.

Cum retro dixisset Aristoteles multa per somnia ostēsa non euenire, quoniam somniorum pleraque fortuita sunt accidentia, & casus quidam, quorum sanè natura extra id quod semper aut frequenter fit, esse solet: ut istuc etiā stabiliori confirmet fide, ostendere cōtendit à deo quidem somnia non mitti: sed à corporum natura, quam dæmoniam vocat, nimirum provenire: quod duabus sanè efficit rationibus, cum somniantium animalium minimeque futurorum quippiam præuidere valētium ostensione utens: tum (quod retro etiam fecerat) stultorum hominū & despiciabilium exemplo, qui plerūque futura præuident, & recte somniant. Quod autem nonnulla animalium somniant, clarius certe est quod ut illis ostensionum indigeat splendoribus. Canes enim dormientes sæpius sublatrare audiuntur, & veluti ad feræ cuiusdam præsentiam patulo oris hiatu appetere quippiam, inaniterque faucibus concrepitare animaduertuntur. Similique modo somniare equos, boues, capras, pecora Plinius Secundus grauis sanè author palā esse dicit: credique asserit istuc ipsum propter ea quæ diximus, omnibus etiam accidere quæ animal pariant. Nocturna igitur visa hanc ob causam minime quidem à deo missa esse existimandum est. Dæmonias autem esse, id est naturales præmonstrationes, credendum, cum natura ipsa à qua sanè isthæc proueniunt somnia, dæmonia existimetur, & non diuina. Ex quibus

Quod ratione
carentia anima
lia somniant.

Plinius si qua
dus.

Diuinorū ge-
nus somniorū
Aristotelem
nouisse.

Quid natura
de Academi-
corū sentētia

Melancholiam
in vehemēti
spiritu com-
mōtione ver-
sari.

Prouerbium.

Cicero.

Plurimarū &
veterum pro-
gnostica non
tempore eua-
nēre.

philosophi dictis animaduertendū esse cēseo Aristotelem diuinorum quoddam somniorū genus etiā nouisse: quod in principio huius commentarioli tangere magis q̄ explicare illum diximus. Verum cū phyticas id superemineat causas, ad præstantiorēq; illorū perscrutatio spectet artificē, de naturalium solummodo diuinatione præmonstrationēq; somniorū hoc in loco verba facere voluit, quæ in causas, signa & accidentia, siue casus, non minus vere q̄ commode determinauit. Naturam autē hoc in textu dæmoniam vocat Aristoteles, vel quia deorū est instrumentū, & veluti ministra quædā: vel quia quod proxime aliquibus præesse videtur, vt natura rebus naturalibus, dæmonis nomine vocauere philosophi: vel quia id quod similitudine quadam ad dæmonum genus mirabiliores quasdam & supra hominem actiones ederet, hoc nomine insigniuit antiquitas. Et profecto ita res se habet, nam, vt vniuersa voluit Academia, cum natura sit incorporea quædam essentia, à corporibus haudquaquā separabilis, illorū rationes continēs vniuersas, non immerito dæmonum sortita est nomen: cum alioquin opificiam etiam in se habeat potestatem, quæ inter præcipuas dæmonum generi nimirum adscribi censetur. Subdit postmodum philosophus q̄ quorūdam hominū natura est veluti loquax & garrula, vt illa melancholicorū esse existimatur. multa namq; ij (vt retro dictū est) quietis tempore cernunt visa, ceu loquaces & garruli multa loquuntur & garrunt. hoc autem idcirco, quoniam multæ & vehementes melancholicis fiunt motiones, cum melancholia sit (vt dictum est) in multa & vehemēti semper spirituum commotione & conturbatione. Quoniā autē ij multis excitantur & mouentur motionibus, semperq; in spirituum versantur æstu, verisimile sanē est illos nonnulla assequi & præuidere posse de futurorum euentis. quod statim similitudinū quarūdā exemplis ostendere nititur. Qui enim contendunt, inquit, & certant vt non solū vnū præueniendo rapiant, siue coronæ sint (verbi causa) siue nūmismata, seu alia quæpiā quæ proijciuntur, sed multa appetunt, & rapere contendunt multa: & ij nimirum cū quæ proijciantur sint multa, non vacuis redire solent manibus, sed aliquid semper assequi conspiciuntur: ita melancholici dū somniant, quia multis agitantur motionibus (in motu namq; perpetuo illorum semper est sanguis, & qui in corde degunt, continuo agitantur spiritus) multa sanē assequi possunt & præuidere. Et quemadmodū etiam, inquit, in prouerbio dicitur, Si multa proieceris, alias aliq̄ percuties & assequeris. Siquis enim (verbi causa) multas iaculatus fuerit sagittas, aliud & aliud assequi potest, & plures feras prosternere: q̄ si vnicam solum emiserit sagittam, aut quod intendit non assequitur, aut semel tantū & vnum assequi potest: qui autē multa iacit (vt inquit Cicero) non nunq̄ collimat, id est assequitur & tangit: ita in melancholicorū somnijs accidere censendū est: qui cū multa quietis tempore propter enarratas videant causas, verisimiliter quædam assequi & præuidere valent. Non euenire autē plerāq; somniorum postea subiungit philosophus, quoniam cū illorū nonnulla (vt retro dictum est) signa sint eorum quæ in corporibus fiunt, inconstantem nimirum illa & vacillantem suā habere essentiā necesse est. Namq; id ipsum etiā in vniuerso signorū genere planē animaduertere contingit. Cum enim elegantes dicant medici, vehementes quietis tēpore pauores, omnesq; præterea fœtidarum rerum apparētias, & veluti subolfactus, futurorum esse præmonstrationes morborum: non semper tamen ijdem asserunt huiusmodi somnia necessario consequi morbos. Alia namq; valentior insurgere potest causa, quæ omnia huiusmodi signa, veluti nebulas Aquilo, dissipet & expellat. excitata enim fortasse natura & præualens noxios illos & putridos humores, qui sanē portendebant morbos, aut concoxit, & bonos effecit, aut certe amandauit & expulit: quamobrem somniator ille haudquaquā ægritudinē incurrit. Quinetiam id ipsum in mundanis, inquit, animaduertere contingit signis. Halo enim circa Lunæ apparens orbem, imbres sanē & pluias præmonstrare dicitur. nihilominus isthæc sæpenumero fallit ratio, vanūque sit prognosticum, ob siccæ plerūq; exhalationis præualentem vim, quæ pluias imbresque compescere potest. Similiq; modo ventorum signum futurorū Lunæ sydus esse censetur, cum non toto nitet orbe, sed sui parte dimidia (vt in meteorologicis est ostensum) clarescit: non tamen hoc præcurrente signo ventorum semper perflant turbines. Si igitur alia, inquit, valentior emerferit causa, quàm illa per quam apparuit halo, aut Lunæ non clarus per totū conspectus est orbis: neq; profecto decidunt imbres, neq; perflant venti. Subdit præterea q̄ non solum in alijs, & ijs præcipue quæ natura fiunt, sic se habere videtur res, sed nonnulla etiam quæ hominū arbitrato fiūt, & in illorū potestate existūt, hoc se habere videtur modo. Multa etenim quæ maturo incepta sunt cōsilio, ratos sæpenumero nō habēt euetus, propter nonnulla quæ de nouo emergere cōtingūt, quibus mentē adhibere cōuenit. nāq; in rebus agendis, tēporibus præcipue est parēdū. Illud autē, Deniq; nō omne fit quod fieri debuerat signare sanē vult q̄ nō omnia fiunt quæ præmonstrātia habēt signa q̄ fieri debeant, & quæ fierent vtiq; nisi quæpiā valētior intercederet causa. Non idēq; esse dicit quod euenturū est, & quod est futurū. Quod enim euenturū est (ita enim nos in præsentia latinū fecimus illud quod græci ἐσομενον appellant) de necessitate futurum est. Futurum autem id dicitur, quod sanē contingit fieri, & non fieri. Qua de re in commentarijs de generatione & corruptione sufficienter est pertractatum.

DE ijs autem somnijs quæ talia non habent initia qualia diximus, sed remota vel temporibus, vel locis, vel magnitudinibus, aut horū sanē nihil, veruntamen eiusmodi in se non habent initia ij

qui vident somnium, nisi fortuito præuidere contingat, id profecto erit magis quam vt dicit Democritus idola & effluxiones ad causam referēs. Quemadmodum enim cum quispiam aquā mouerit, aut aërem, id aliud mouit, illo autem cessante quodamtenus authore absente procedere contingit: ita nihil prohibet motum quempiam & sensum ad somniātes peruenire animos, à quibus ille idola & effluxiones fieri asserit: & quocumque peruenire contigerit, noctu magis sentiri, quoniam interdiu si deferantur, euanescent. Noctu nanque tranquillior est aër, quia minus perflatae sunt noctes, & in corpore propter somnum sensationem facere, quoniam tunc dormientibus motus quam vigilantibus sentiuntur magis. Porro ij motus imagines efficiunt, ex quibus eiusmodi futura præuident. Quapropter infimæ conditionis hominibus hæc accidit passio, & non ijs qui prudentia sunt insignes. Sapiētibus enim interdiu fierēt si mitteret illa deus. Hoc autem modo infimæ conditionis homines præuidere verisimile est. Siquidem horum mens haudquaquam est cogitabunda, sed tanquam deserta, & ab omnibus vacua, & quæ impulsæ secundum motorem agatur.

Cum retro de somniorum prædictionibus pertractauerit philosophus, quæ cum accidētia, tum signa esse existimantur, quibusve contingere soleant, & quo fiant modo: hoc in textu de reliquo somniorum genere nos docere aggreditur, & illorum præsentatione visorum quæ nullum in nobis principium habere videtur, ita quæ ab illis certe somnijs sunt diuersa, quæ in causas & signa disternit nauit, nosque naturalia illa vocauimus, cum quippiam scilicet circa somniantis corpus vel animū præmōstrarent. Vocat autē ista remota, id est extermina & longinqua, cū temporibus & locis, tum magnitudinibus: somnia nimirum intelligens illa quæ multum post tempus euenire animaduertuntur: & de ijs quæ ad remota & distantia pertinent loca, rei que cuiuspiam magnitudinem circūcernūt, veluti nos retro Plinio Secūdo teste de matre cuiusdam in extrema Hispania militantis, deque eius somnio diximus: & cuiusmodi etiam videri possunt somnia quæ de bellorum euentis, vrbiūque magnarū euerisionibus quippiam præmonstrare videtur. Huiusmodi igitur somniorū genera, vel illorum etiā quæ principia non habent in ipsis somniantibus eorum quæ fieri & euenire debent: vniuersaliter, inquit, dicendum est, nisi voluerimus illa ad casum & accidēs referre (vt retro est dictum) alio se habere modo quæ Democritus asserat, horum causas omnium assignare contendens. Dixit enim ille idolorum species quasdam noctis tempore hominibus occurrere: quorum è numero benefica quædam & propitia, nonnulla vero malefica essent & noxia: quāobrem bonorum sibi occursum precatur idolorum. Huiusmodi autem idola cum magna, & hominum excedentia quātitate, tum multiformia & varia esse asseruit, eaque neque penitus immortalia, neque cito intereuntia, sed longæua, hominumque generi futura præmōstrare, aliās quidē apparētia, & veluti in oculis versantia, nonnunquā etiam voces emittentia, quas somni tempore audire videntur homines. Dicit igitur philosophus quæ ad huiusmodi somniorum præsentationes conuenientius esse videtur quæ istas idolorum adducere machinas, dicere & opinari motiones quasdam & sensationes fieri, à quibus sic formato & configurato aëre, & per nares & aures somni tempore ad primum sensitium applicante, & ad illius sensiterium, id est cor accedente, somniantes quædamque futura præuidere. Quomodo autem moueatur & cōformetur ipse aër ad effectus huiusmodi & opera, ab Alexandro Aphrodiseo in suo de dæmonibus cōmentariolo sufficienter (vt aiunt) est declaratum. nam ad manus nostras is non peruenit libellus. Habent enim cum operationes nostræ tū sermones quædam sui initia, à quibus nimirum fieri & prouenire debeant. Motiones autem huiusmodi assimilant Aristoteles ijs qui in aqua fiunt motibus, de quibus retro etiam sermonem fecit, cum primo scilicet mouēte semoto & cessante, adhuc in aquarum vorticibus perstat & remanet motio, alia videlicet parte aliam impellente, donec deficient motus illi, & aliquò sanè pertingentes cōsistant. Noctis autem tempore illos magis fieri asserit, quoniam tranquilliores sunt noctes, & minus perflatae. propter solis enim motū & calorem (vt in meteorologicis dictum est) plurimi interdiu excitantur venti, quas etiam sensationes & motus extrinsecus aduenientes noctu & in somnis sentiri magis & percipi dixit, quoniam parua tunc temporis (vt dictum est) videntur magna, & tales faciunt impressiones quæ sentiri sanè possunt, quæ alioquin interdiu, & solutis sensibus nō plus mouere possent, quam exiguum candelæ lumen in meridiano sole sensilem efficere claritatem. Quoniā autem ij motus, siue

Democritus

Alexander
Aphrodiseus
de dæmonibusCur noctes
diebus tranquilliores,
& minus perflatae.

Cur viles ho-
mines inter-
dum per som-
nia diuinent.

Digressio de
somnia cau-
sis quippiam
præmonstran-
tium.

Iamblichus.
Humanos ani-
mos duplices
habere vitas.

Antiqua me-
dicinam som-
nia inuentã.

Syneſius.

Porphyrus.

Dæmones ani-
morum caræ
sarcæ.

Plutarchus de
Socratis Dæ-
monio.

fantasmatum species noctu feruntur, occurruntque quibusnam occurrere contigerit, idcirco viles quosdam & infimæ sortis homines præuidere posse futura censendum est. Mittente autem illa Deo (ut plerique voluerunt) tunc interdum fieri præmonstrantia magis conueniebat signa, cum mens vegeta vigilat: tum non cuius est populo, sed sapientibus viris & virtutibus insignitis illa certe mitti oportebat. Affertque præterea in textus calce causam quandam cur infimæ sortis homines interdum futura præuideant magis quam sapiens vir & philosophus, quam nos etiam retro adduximus, dicens vulgarium mentem & cogitativam desertam esse & vacuam, quæ obrem à motionibus illis & imaginibus commota tunc illas facile recipere potest, tunc mouentis arbitrio agitur sanè & ducitur. Secus autem in philosophis viris esse censetur. Horum namque cogitatio pulchris sanè & excellentibus contemplationum motionibus referta, nihil extrinsecus facile admittere potest. ab illis enim commota, minora & externa haudquaquam cernere & animaduertere valet. Quæ admodum enim vigilantes interdum si accuratius quippiam imaginamur, illa non cernimus quæ oculis oblata sunt nostris: officit enim & propellit maior motus minores motiones: ita in somnis commota & excita cogitativa animæ potestas à motibus qui in illa sunt, vel figuris, quæ plurima philosophantibus semper obuersantur viris, haudquaquam cernere & animaduertere extrinsecos oblatos motus, est verisimile. Et isthæc pro Aristotelicorum verborum sententia & explicatione sufficiat. Verum cogitanti mihi, & de huiusmodi somniorum prædictionibus sedulo disquirenti, illa profecto Academicorum vera videbatur esse sententia, quæ neque Aristoteles hoc in loco negat, & omnes præterea philosophi (exceptis ut diximus paucis) confirmare sanè videtur, nonnulla videlicet diuina esse somnia, quæ cõsopito corpore, vigilante vero anima, utilitatis bonique alicuius causa hominum generi apparere solent. Verum ut isthæc in cõfessis est res, ita in ambiguo esse videtur, quænam somniorum huiusmodi veræ & indubitata dicantur esse causæ. Plerique enim Academicorum, animorum diuinitati hæc ascribunt munera: inter quos princeps Iamblichus, quæ diuinum sua cognominavit ætas, animum dicit hominis duplicem habere vitam, alteram quidem cum corpore existentem, simulque cum illo versantem: alteram vero ab omni illius commercio & cognatione semotam. Cum igitur vigilant homines, plurimum vita uti asserit illa quæ animæ sanè & corpori est communis: somni vero tempore ab illa certe veluti à vinculis animo inditis solutos, illa nimirum diuiniore uti posse vita, quæ à materiæ conditionibus generationeque est seiugata. Dormientibus igitur hominibus de quibus id fas est dicere & sentire, cum animus veluti soluitur à corpore, tunc vitæ illius species per se ipsam permanens separabilis separataque, siue intellectualis illa sit, siue etiã diuina, expurgiscitur excitaturque protinus, agitque quæ admodum diuina illius fert natura, futurorumque clara cernit initia. Quæ obrem antiquam inquit medicinam inde primo inuentam, plurimum somniorum prædictionibus sanè debere: suorumque etiã ait tempore in Aesculapij fano quodam dormientibus somnia quædam monstrari & apparere solita, quibus diuersa morborum curabatur genera. Ad summum, vir ille vniuersam somniorum diuinationem humanis ascribere videtur animis, cum expurgati scilicet illi, & à corporis contubernio quantum fieri potest seiugati, peculiaribus excitantur motionibus, & sua ipsorum agere videtur. Et profecto (ut Platonicus inquit Syneſius) sapiens res est animus à sensuum colluione externorum otium agens & liber, qui naturas sanè illi ingerit alienas: cui ita se habenti, mundanum se prorsus adiungere Deum, à vero non esse inquit alienum. Prophyrius autem, nonnullique eiusdem sectæ viri, vniuersam hanc rem Dæmonum generi acceptam referre contendunt, dicuntque patrem illum mundi que opificem Deum, ut Deos humanis animis duces dedit: ita Dæmonas illorum curatores esse voluisse. Bonos igitur hos & propitios Dæmonas, mediã scilicet inter deos hominesque naturam, nunquam officia deserere sua affirmant, sed imminetia passim à malis dæmonibus pericula pro facultate sua significare, cum somni tempore ostendentes, tum per animos diuinitus inflatos præmonstrantes. Et si quis omnia que ab illis per quietem præmonstrantur, discernere valeret: hunc certe cum omnium semper immunem malorum fore, tum vatem etiã futurum egregium constanter asseuerat. Verum illos quidem semper & passim omnibus significare: non omnes autem signata ab illis comprehendere posse dicunt: quoniam non omnes ad illorum cognoscenda intelligendaque monita sunt habiles & apti: ut cuius est populo notatos literarum conspiciat characteres, scriptum vero legere non potest illud, nisi qui literas didicerit. Quæ obrem somniorum præſagia refert Prophyrius partim ex nobis esse, quæ sanè esse videtur illa de quibus in expositione nostra retro verba fecimus, & naturalia illa appellauimus: partim vero ab extrinsecus, quæ Dæmonum scilicet generi ascripserunt illi. Plutarchus quinetiam Cheronæus, quem graeci Polyhistorum, id est multæ historiae virum, & multifidum cognominauerunt, in dialogo suo quæ de Socratis Dæmonio inscripsit, Dæmonas somniorum præmonstrantium effectores esse videtur asserere. ait enim Socratis mentem à corporeis seiugatam affectionibus, necessariisque solummodo cultus causa corpori coniunctam, habilẽ certe fuisse & idoneam ut ab accedente digne & decenter moueretur. Accedens autem illud non vocem fuisse suspicandum esse, sed sermonem sine voce dæmonij tangentis cum illa ipsa re quam illi ostendere volebat. Vox namque plagæ assimilis esse videtur vi quadam animum percutientis, sermonemque recipere cogentis quando inter nos verba conferimus. superior autem mens habilẽ mouet animum nulla intercedente plaga, illum re intellecta contingens: is autem illi cum vigilando, tum dormiendo obsequitur & parat, corporis affectionibus nullis reluctans. Ex quibus liquidò (ut arbitror) cuius apparere potest virum hunc præſagia omnia quæ tum somni tempore, tum vigilando humanis conceduntur animis, à superiori mente, id est à dæmonum natura illis nimirum præstari & concedi voluisse, qui illorum admonitu & contubernio digni esse censerentur. Cur autem dæmonium illud Socratis, ut apud plerisque

præcipueq; Platonē in Theage & Phædone legitur, nunq̄ illū impellebat, sed semper reuocabat: non
 cōtēnendē est disquisitionis initiū: quæ quoniā ad propōitū nō facit nostrū, in præsentia nō mouebis
 tur: aliās, si dabitur, illā vestigare tērabimus. Synesius autē Platonicus inter posteriores Academicos
 vir magni nominis, somniorū prædictiones ab idolorū simulacrorumq; effluxionibus, quæ vndiq; in
 spiritu feruntur fantasticū, proculdubio fieri affirmavit: quod Democritū etiā apud antiquos sensisse
 si quispiā mentē illius recte perpēderit, & ad sententiā magis q̄ ad verba respicere voluerit, nō imme-
 rito existimare poterit. nō enim corpulētas illum effluxiones, & rerum obstātia quædā & materialia
 idola euibrari & occurrere credidisse, virū alioqui talē, & naturæ indagatore vel præstātiſſimū, me-
 rito existimādum est, sed formales quædā & spirituales imagines emicare, & somni tēpore ad dormi-
 entium animos penetrare voluisse credēdum est: à qua certe opinionis ratione neq; philosophum dis-
 sentire Aristotelē retro enarratus nos docere potuit textus, qui præmōstrantiū somniorū, quorū prin-
 cipia in ipsis nō reperiuntur dormiētibus, causas esse dicit motiones quædā & sensationes, noctu ma-
 gis q̄ interdiū ad quiescētes animos subintrātes, fantasmataq; efficiētes, à quibus illi excitati futura
 sanè præuidere possent. Quid enim aliud quæso istuc est, q̄ ipsū quod dixit Democritus, & mox
 proferet Synesius: aut vbi nā, nisi in verbis, & in ijs etiā modica videtur esse diuersitas? Quod enim
 idola ille & effluxiones, hic fantasmata vocat & motiones. nā q̄ neq; in ijs, sicut nec in illis vllū me-
 rito adhiberi possit corpus, crassum præsertim & obstipum, ijs certe perpendere licet qui recto men-
 tis examine iudicare & sententiā ferre valent. Verum isthæc Democriti, imò veritatis causa obiter
 sint dicta. quāobrē ad Synesium vnde digressi fuimus reuertamur. Voluit igitur vir ille à rebus omni-
 bus quæ vniuersi ambitu & natura cōprehenduntur, siue in præsentia existant, siue in præterito factæ
 fuerint tēpore, seu futuræ posthac expectentur (nanq; is etiā quidā existentia est modus) cū præcur-
 rētes habeāt in rerum natura causas, idola quædā profluere, & ab eorū essentia iugiter emanare. quo-
 rum omnium vndiq; emanantiū, spiritū fantasticū, animæ scilicet vehiculū primum, clarissimū asse-
 rit esse speculū. circūeuntia nanq; simulacra eiusmodi, & à vero labētia statu, tū ob essendi imbecilli-
 tatē, & indeterminatā infinitatem, tum quia à nemine dignosci percipi q; possunt, in hoc irretita spi-
 ritu, & illi sanè applicātia, tū primū sui effigiē ostendere & reddere posse asserit. Eorū igitur, inquit,
 quæ facta sunt, quoniā in essendi actum iam processerunt, perspicua passim mitti idola, donec tēporis
 diuturnitate imbecillia facta euanescent. Eorum vero quæ in præsentia existunt, vtpote quæ ad-
 huc cōsistāt, validiora sanè & manifestiora peruenire simulacra: futurorū autē indefinita certe, & ad-
 modum indiscreta. Sunt enim hæc veluti præuolumina quædā & replicationes rerū nōdum præsen-
 tium, & ceu efflorescentia quædā immaturarū adhuc rerū & nondū perfectarū profilientes, & tanq̄
 delitescētiū seminū subobscura & adumbrata indicia. Quāobrē futurorū prædictiones nō omni-
 bus esse inquit cognitæ & peruias, quoniā ab ijs obscuræ & adumbratæ omnino procedūt imagines,
 quæ sanè artē & iudiciū ex postulēt singulare. Has autē dixit rerū imagines omnibus quidē significa-
 re & prædicere, illos autem solos cognoscere & intelligere qui illarum speculū, id est fantasticū spiri-
 tum depuratū defecatumq; habere curauerint, cū philosophiæ præparationibus, tū moralium vir-
 tutū operibus, alijsq; plerisq; quæ illū sanè dignū ad id operis efficere valent, & vt illi postmodum in-
 tellectus, ipseq; innotescat deus. Quapropter Psellus vir cū academici tum peripatetici dogmatis in
 primis peritus, in suo de dæmonibus libello, dæmonas inquit nō omnibus, sed ijs dūtaxat qui illorū
 digni habentur cōtubernio, appropinquare, illisq; futurorū præscita largiri. Spiritui enim fantastico
 ipsos spiritus existentes nullo negotio copulari, copulatosq; & coniunctos, nullaq; emittētes vocem,
 sed internū immittētes sermonē, quiescētium docere animos. neq; hoc valde inquit esse admirādum.
 Quēadmodū enim qui loquitur, inquit, si procul loquatur, vehemētiori clamore indiget: factus vero
 propinquior in aurem clam infusurrat: q̄ si etiam posset cū ipso animæ spiritu copulari & coalesce-
 re, nullo prorsus egeret sono, sed illius arbitrio conceptus sermo, nullo penitus vocis illaberetur stre-
 pitu: ita sanè dæmonū esse conuersationes, cum animis videlicet illis qui illorum digni contubernio
 esse censentur. Verum inquit à medicis huiusmodi rem & recentioribus philosophis haudquaquam
 recte perpendi, quoniam ij sensata solū cognoscunt, & quæ ad corpus pertinere videntur curant: quæ-
 cunq; vero sensus supereminet, animaduertere negligunt. Sed iam digressionis huiusce sit modus, &
 ad philosophi literam reuertamur.

Synesius.

Pro Democri-
to.Spiritus fanta-
sticus animæ
primum vehi-
culum.Cur futurorū
præfensiones
difficiles.Psellus de
Dæmonibus.

Vr autem nonnulli qui ecstasin patiuntur, præuident, in causa est
 quoniam peculiare motus illos non præpediunt, sed dissipantur.
 extraneos igitur maxime sentiunt. q̄ vero quidā recte somniāt,
 & q̄ amici de amicis præuidēt maxime, idcirco cōtingere videtur, quoniā
 amici mutuas sibi inuicem curas impertiunt. Et sicut quæ procul sunt, co-
 gnoscunt & sentiūt maxime, ita cognitorū notiores sunt motus. Melācho-
 lici autē propter vehemētia, vt qui à longinquo iaculātur, sæpe collimant:

necnō ob celerē permutationem, celeriter id quod sequitur imaginantur. Quēadmodū enim Philægidis poëmata furore perciti ijs quę similia sunt coniūcta dicūt & cogitant, vt Venerem, itaq; ad primum annectunt. Præterea ob vehementiam ab alia motione illorum non extenditur motus.

Postquā in ijs quę retro dicta sunt, Aristoteles somniorū quæ in nobis principia nō habere videtur, præmonstrationes à motibus quibusdā & sensationibus siue imaginibus & simulacris quæ noctis tēpore primū petūt sensitivū, fieri ostendit & asseruit: hoc in textu causas indagare contendit propter quas nonnulli prævidere & recte somniare dicūtur. Huiusmodi autē cum melancholicis esse cēsentur, tum ij qui ecstasin patiuntur, id est qui extra se positi quodāmodo insanix speciē quādam habere videntur, quales fuisse vates, & Sibyllas, & apud Delphos Pythiam, fatidicasque Dodonæ anus, memoriæ prodidit antiquitas: qui non solum per quietē & somniādo, sed vigilādo etiā præsentire & prædicere de futuris poterant. Huiusmodi igitur naturæ homines, sicut & melācholicos, recte somniare dicit Aristoteles, & futura prævidere, quoniam proprios nō habent motus externis officientes motibus. Cū enim in interstitio positi sint isti prudētū virorum, & omnino insipientiū, nihil ferē imaginantur aut cōsiderare tentant. Et cū, vt retro est dictū, huiusmodi homines vacuā habeant & desidē cogitativæ animæ vim, nullisq; impeditā imaginationū curis, rationabiliter sentire possunt quęcūq; extrinsecus in eos incurrūt. quę autē sint incurrētia & obuiātia ista quę aduenas & extraneos hic vocat mot⁹, retro dictū est, vbi de simulacris scilicet & imaginibus, siue à rerū naturis emicātibz & noctis maxime tēpore integris permanentibus, primūq; sensitivum petētibus, seu à Dæmonū naturis beneficis nobis immisissis, siue à diuinorū penetralibus animorū in nobis excitis & cōmotis verba fecit. Subiūgit postea philosophus amicos de amicis sæpenumero recta somniare: statimq; subdit causam, dicēs amicos maxime sibi inuicē curas impartire. & profecto istuc haudquaquā ab re esse videtur. Amicitia enim cognatio quædā & affinitas animorū inter sese esse censetur: & idcirco concinne admodum de præstātibus dicitur amicis in duobus corporibus vnicū inhabitare animū. Si igitur alter de altero præsentire dicitur, non est admiratione dignū. Nā sicut amici de absentibus sæpius cogitāt amicis, dulcēq; memoriæ sensum illorū semper habent: ita etiā in somnis sæpenumero cum illis versantur, recteq; de illis idcirco somniare possunt. Exemplorū plena sunt omnia: & nos retro, cū de matre quę filio in Hispania militanti herbam somnio præmōstratā indicauerat, diximus: tū in præfatione quadam nostra de Alexātri Macedonis somnio mentionem fecimus, quo præmonitus & edoctus ille Ptolemæo familiari suo ex vulnere venenato moriēti, salutē sanē fuisse perhibetur. Melācholicos quinetiam recte somniantes, & futura nonnunquā prævidentes dicit, quoniā illorū (vt retro dictum est) natura vehementes habet motus, & varias illorum cōmutationes. Vt igitur sagittis arcuq; vtens, qui multa ad remotum quoddā signum spicula dirigit, potius collimare, vt ait Cicero, & illud cōtingere censetur, q̄ si vnam tantū dirigeret sagittam: sic vehementes illæ & crebræ melācholicorū motiones efficaces sæpius noctis tēpore esse possunt, iugiq; visorum cōmutatione id assequi principū quod alia cōsequi nata sunt. Quædā enim in nobis (vt alias dictum est) reperiuntur principia quibus per similitudinē quædā inuentis & cōmotis, celeriter etiā cōtingit nos illa prævidere quæ cōsequuntur. Cuius rei statim subiūgit exemplum, quod tēpore quidē illo clarū & omnibus patēs esse debebat, nos vero illud in præsentia coniectura sola assequi possumus. Similiter enim se habere has dicit motiones in ipsis melancholicis factas, vt Philægidis se habent poëmata, in quibus consequentia præcedentibus similia erāt. Non enim quemadmodum in Euripidis (verbi causa) tragœdijs nunc quidem ab Helena ad Hecubā sermonis transit series, aliās vero ab eisdem ad famulas chorūq; deuoluitur, ita in Philægidis poëmate, quisquis iste fuit Philægides (nam nos neq; de nomine quidem illum vnquā percepimus) interpolatæ carminū erant periodi: sed siue de Venere sermo illi fuerat, seu de Iunone, semper eadem orationis series & idem tenor à principio ad finem vsq; deducebatur. Nisi forte in textu corrupte poëtæ illius scriptū est nomen, & Philægidis loco Philænidis rectius legi debet. Fuit autē Philænīs famosa sua ætate meretrix, quæ de cōcubitus varijs generibus conscripsisse dicitur, quā Philocrates poëta luculentissimis lacerauit versibus, cuius etiā Maro, siue quisquis fuit ille, in Priapeis suis meminit. Huius igitur poëmata hoc in loco dicere philosophus videtur à libidinosis & turpibus idcirco disci, & cito intelligi, quoniam facilē ij à simili & consequenti mouentur. nam ex vna concubitus (verbi gratia) specie consequentem aliā celeriter reperire possunt. *ἰμμάνας* autē, vt textus habet græcus, effrenes in libidinem, & furiosi in re dicūtur. Ex hoc vero declaratur per similitudinē melancholicorū facilitas ad cōsequētia ex præcedentibus reperiēda. Illud autē, vt Venerē, additū est quia poëmatīs illius potuit esse inscriptio, Philænidis Venus, sicut Homeri Iliās, & Virgilij Aeneis. Istoque modo dictorum huiusmodi peruia erit sententia. Melancholici autem tum quia multa in somnis vident, tum quia facilliter illa permutantur: id quod principio adiacet, & illud consequitur, cito imaginari possunt, & ita ipsi principio annectere, quemadmodum libidinosi & in Venerem furentes, Philænidis poëmata, quæ similem & vniformem habent sequelam, cito, supplendū est, dicunt videlicet ex tempore & cogitant, vt Venerē, id est ita inscriptū poema. quo in loco coniunctio

Vates.
Sibyllæ.
Pythia.
Anus Dodo-
næ.

Amicitia ani-
morum affini-
tas.

Alexātri so-
mniū.

Philænidis
poëma.

illa enim superfluere videtur. Illud autem, itaq; ad primum annectunt, redditio illius est literæ, celeriter id quod sequitur imaginantur. Interpositio autem est Philænidis poematum similitudo.

Artificiosissimus autem somniorū est interpres, quicumq; potest similitudines contemplari. Cuiusvis enim est recta diiudicare somnia. Similitudines autē dico, quoniā similes accidunt imagines ijs quæ in aquis cernuntur idolis: vt proxime diximus. ibi nanq; si multa fuerit cōmotio, haudquaquam similis fiet effigies aut idola ijs quæ vera sunt. Efficax itaq; erit eiusmodi sufficienter diiudicare imagines, qui celeriter animaduertere poterit & perspicere dissipata & distorta idola, q; hominis, aut equi, aut cuiusvis alterius existūt. Et ibi sanè simile quiddā potest somnium. Motus enim recta extrudit somnia. Quid igitur est somnus, & quid somnium, quamve ob causam vtrunque illorum fit, præterea de ea quæ ex somnijs est diuinatione, dictum est: de communi autē animalium motione est dicendum.

In libelli huius calce philosophus ostendit quinam efficaces & periti somniorum sunt coniectores & interpretes, asseritq; illos sanè esse quicumq; ex rerum similitudinibus imagines rite perscrutari & inuenire possunt, cum vel permutatæ sunt, vel cōfusæ vel subobscuræ. Cuiusvis enim dicit esse de integris & non confusis recte iudicare posse somnijs. Vel enim experiētis id facere potest, vel ex libellis hac de re editis, historijsq; multiugis id ipsum colligere valet: non autem cuiuscq; sed periti & elegantis est confusa & incerta somnia recte coniectari posse. Quēadmodum enim, inquit, idola quæ in stantibus apparent aquis, q; hominum videlicet vel equorum sint imagines, quiuvis è populo recte dignoscere potest: non cuiusvis autem est easdem iudicare imagines si in currentibus & cōmotis inspiciantur aquis (sæpe enim hominis simulacrum, equi esse imaginem iudicabunt) ita sanè in somniorū cōiecturis & iudicijs merito esse censetur. Idoneus nanq; & efficax ille videtur esse coniector & interpres, qui contemplari & rite perpēdere potest rerum similitudines, & quonam modo ex alijs alia fiant, & nōnunquā in tertiā quandam apparentiā commutantur, vt ex illis postmodum iudiciū ferre possit q; id simulacrū quod hominis verbū causa esse videtur, nō est hominis, sed equi aut bouis: & ex ijs reliqua postea cōiectari. In somnis nanq; vt retro est dictum, non minus q; in aquis, alij motus alios præpediunt & extrudunt, simulacrorumq; continuitati multum quantum officere videntur. Quamobrem Artemidorus somniorum interpres in primis nobilis, in commētarijs suis quos de somniorum prædictionibus non minus ingeniose q; insigniter conscripsit, ingenio excellentem esse inquit oportere somniorū interpretem, qui similitudine capta à principio ad finem vsq; peruenire possit quando à se inuicem disiuncta & dissipata fuerint somnia: & nonnunquam à fine ad ipsum regredi possit principium. Cōtingit enim aliquando à principio existente cognito finem ignorari, neq; rite discerni: interdum vero contrā rem se habere. Prudentem igitur, inquit, illum & maxime expertū esse oportere, quod ex verbis etiam philosophi hoc in textu clare animaduertere licet. Qui postremo etiam loco, & in commentarioli huiusce fine, vt sui moris est, breuem & dilucidum prædictorum facit epilogum: idque signat de quo est mox verba factururus.

F I N I S.